

A „KOM-PASSZ” pályaválasztást segítő program¹

Gebauer Ferenc²

A középiskola végén hozott pályaválasztási döntés optimális esetben egy sok szálon futó, hosszas érési-érlelési *folyamat* eredménye. E folyamat során a fiatal egyfelől *motiválttá* válik arra, hogy a közeli jövőben azonosuljon valamilyen foglalkozási szereppel, másfelől, *reális képet alkot* a választás *belső* és *külső* feltételeiről, egyszerűbben fogalmazva: kellő *önismerettel* és *pályaismerettel* rendelkezik.

A pályaválasztási tanácsadás során gyakran tapasztaljuk, hogy a tanácskérő fiatal – röviddel a döntés tőle függetlenül meghatározott ideje előtt (pl. a felsőoktatásba való februári jelentkezéskor) – nagy *lemaradásokkal* érkezik a tanácsadási helyzetbe. Ezekben az esetekben nagy az esély megalapozatlan, elhamarkodott választásokra és – később – pályakorrekció szükségességére.

E lemaradás megelőzése érdekében dolgoztunk ki egy mindenki számára ingyenesen elérhető, az internet lehetőségeire építő *pályaválasztást segítő programot*, mely az előkészített döntés meghozatalának legfontosabb szempontjaira hívja fel a figyelmet. Reményeink szerint, ezáltal kiszélesíthetjük a tanácsadással elért fiatalok mezőnyét és célzottabbá tehetjük a pályaválasztási tanácsadást.

Internet a tájékoztatásban

Tapasztalataink szerint az internet tanácsadásba való bevonása körültekintést igényel, hiszen a „virtuális világ” inger-özöne nem minden esetben segíti a tájékozódást és eredményezi az ezzel járó biztonságérzet növekedését. Ma a fiatalok túlnyomó többsége ugyan otthonosan mozog az internet világában, de viszonylag kevesen vannak azok, akik egyéni életvezetésük jobbá tételének érdekében képesek is azt hatékonyan használni. Programunk egyik célkitűzése az *internet* (mint információforrás) *célirányos használatának elősegítése*, amely a későbbiekben modullá válhat a hasonló helyzetek megoldásában.

Célcsoportok

A programot elsősorban *gimnáziumban vagy szakközépiskolában tanuló, tizenhét évesnél idősebb diákok* számára készítettük. Az életkor utal annak a fontosságára, hogy a diák érezze át a pályaválasztási feladat megoldásának fontosságát: *motivált* legyen a program anyagának feldolgozására és gyakorlati feladatokkal való elmélyítésére. Másfelől, lényeges, hogy a pályaválasztási döntés ideje *belátható távolságban* legyen számára – emiatt is javasoljuk az utolsó előtti középiskolai tanévet a program elkezdésére.

A program elvégzéséhez *átlagos szövegértési és gondolkodási képességek* elegendők. Összeállításakor törekedtünk az átlagos befogadási kapacitáshoz illeszkedő, rövid és könnyen érthető, animációval is segített, kis részletekben „adagolt” megfogalmazásra.

---

¹ In: Budapesti Nevelő, 2010/1

² Mérei Ferenc Pedagógiai Intézet, Pályaválasztási és Pszichológiai Tanácsadó Osztály

Pedagógiai célkitűzések

Annak érdekében, hogy növeljük az anyaggal való mélyebb találkozás esélyét, a programot részekre bontottuk és bizonyos értelemben interaktívvá alakítottuk. Ezáltal a fiatalok a részvételt egy többlépcsős, *általuk szabályozott* folyamatként élhetik meg. Igyekezünk a program *célvezérelt* jellegét hangsúlyozni, amelybe egyéni tempójuk ütemében és igényeik mélységében (a projekt módszerhez hasonló cselekvéssorozattal) vonódhatnak be. Így a pályaválasztás előkészítéséhez kívánatos *önirányítottsággal* és *aktivitással* tervezhetik középiskola utáni továbbtanulási döntésüket.

A program – túl a konkrét pályaválasztási feladat megoldásának segítésén – általános döntéshozatali modellt kíván nyújtani, ezáltal tág értelemben vett mentálhigiénés és preventív célokat is szolgál. Emellett komplex gondolkodási lépéseket facilitál (úgy mint szempontok differenciálása, analízis és szintetizálás, többszörös okság és kölcsönhatás felfedezése, absztrakció és csoportosítás), amelyek az önálló életvezetés fontos segédeszközei.

A program folyamata

A program időtartama változó, a kellően alapos feldolgozáshoz *6-10 hét* szükséges. Ez alatt (vagy ezután) többféle lehetőség nyílik a támogatás kérésére: egyfelől mód van interneten vagy akár személyesen pályaválasztási tanácsadó szakemberekkel való kommunikációra, másfelől, alkalom nyílhat csoportos helyzetben, pedagógus (osztályfőnök) által támogatott közös – de mégis egyénileg szabályozott mélységű – anyagfeldolgozásra. Ez utóbbi érdekében tárjuk most a szakmai közönség elé a program legfontosabb ismertetőjegyeit.

A program – mint tanácsadási, kommunikációs helyzet

A program a tanácsadás proaktív, kezdeményező (nem kérésre történő) változatát valósítja meg. Ebből a szempontból hasonlít a preventív kampányokra (pl. egészségügyi tájékoztatás), melyek fő célja, hogy minél szélesebb népszerűség számára juttassa el üzeneteit. Lényeges különbség azonban, hogy formailag sokkal *személyesebb*, és az egyéni igényekhez igazodó, ugyanis a kezdeményezés lehetősége a jelentkező kezében marad: ő maga dönt, hogy regisztrál-e és milyen ütemben végzi a program lépéseit, melynek menete formailag az *üzenetváltás* folyamatára emlékeztet.

A jelentkezés néhány *személyes adat* megadásával történik (melyeket a titoktartás szabályai szerint kezelünk), ezek között a pályaválasztás feladatával kapcsolatos *érzéseket* és *attitűdöket* is kódolni kell.

A jelentkező részéről az üzenetek küldése rövid *kérdőív* megválaszolásával lehetséges, melyeket e-mailben kell eljuttatnia. Ezekre válaszként a program „csomagjait” ugyanígy postázzuk.

A program felépítése

A program összesen *hat csomagból* áll, egy csomag *három részből* tevődik össze. Egy „*tankönyv*” foglalja össze a téma fókuszának legfontosabb tudnivalóit (a megnevezés szándékosan a tanulás feladatára hívja fel a figyelmet). A tankönyv tudnivalóinak elmélyítését egy „*munkafüzet*” feladatai segítik, melynek elvégzése ajánlatos, de nem kötelező a csomag feldolgozásához. Harmadikként egy visszajelző kérdőívet („*állapotjelentést*”) csatolunk, mely

mintegy tíz egyszerű (számokkal megválaszolható) kérdést tartalmaz és visszajelzést biztosít mind a résztvevő, mind a tanácsadók számára. Ezek a kérdések egyrészt a csomag *tartalmára* (pl. hasznosságára), másrészt a fiatal *saját helyzetének* szubjektív megítélésére vonatkoznak. A kérdőív visszaküldése jelzi a program folytatásának szándékát, ennek megérkezésekor küldjük a következő csomagot.

A csomagokról részletesebben

Egy bevezető tájékoztató füzet és egy összefoglaló kötet között *négy fő fejezet* bontja ki a pályatervezés középiskolás szakaszának legfontosabb feladatait. Ezek a következők:

Tájékoztató kötet – tudnivalók a programról		1. visszajelző kérdőív
1. tankönyv – az informálódás módjairól	1. Munkafüzet	2. visszajelző kérdőív
2. tankönyv – önismeret 1. rész	2. Munkafüzet	3. visszajelző kérdőív
3. tankönyv – önismeret 2. rész	3. Munkafüzet	4. visszajelző kérdőív
4. tankönyv – önismeret 3. rész	4. Munkafüzet	5. visszajelző kérdőív
Összefoglaló kötet		6. visszajelző kérdőív

I. tudnivalók a továbbtanulással és az információszerzéssel kapcsolatban

E csomag tartalmazza egyrészt a magyar *oktatási rendszerrel kapcsolatos ismereteket*, melyre egy középiskolás diáknak szüksége van (elsősorban a főbb képzési formák, szakképzési és tanulmányi területek), másrészt utat mutat a ma rendelkezésre álló személyes és egyéb (pl. digitális) *informálódási csatornák használatára*. Szempontokat közöl az olvasott és a hallott információk rendszerezésére, feldolgozására, adaptálására (felhasználására) és továbbépítésére.

A továbbtanulás megtervezéséhez mindez azonban nem elégséges, hiszen a külvilágról való reális ismeretek mellett szükséges a saját személyiségtényezők (igények, képességek, érdeklődés) megfelelő mértékű tudatosítása, az *önismeret* is.

Mennyiségi és aránybeli okok miatt az önismeretet segítő részt *három szakaszra* bontottuk. Mindegyik szakasz egy sajátos megközelítésbe bontja ki a személyiség pályaválasztáshoz szükséges főbb aspektusait. Ezek a következők:

II. A személyiség történeti és multikauzális meghatározottsága

A fejezet fő célkitűzése annak felismertetése, hogy a személyes élet és tulajdonságok generikus (idői, fizikai, biológiai és társas) tényezők eredői is. A kapcsolódó feladatok ismert tartalmakra, de szokatlan módon irányítják a figyelmet (pl. „pályaválasztási családfa” készítés). A munkafüzet feladatai aktivizálnak az egyéni életút meghatározó kapcsolatainak elemzésére és értékelésére is.

III. Az énkép tartalma és összetevői (a pályaválasztás feladatköre szempontjából).

Fő célkitűzés az énkép fő forrásainak és alakulási folyamatainak (ön-észlelés, másik mint modell) tudatosítása és az ön-alakítás lehetőségeivel-feladataival való összekapcsolása (ezt szolgálja egy önjellemző kérdőív). Adatgyűjtő, elemző, rendszerező magatartásra ösztönöz, valamint emlékeztet a felfedezett és a már rendelkezésre álló információk összekapcsolásának feladatára. A feladatokban gyakorolni kell az empátia tudatos alkalmazását (másik szempontjainak átvételét) is, amely a személyiség társas aspektusainak tapasztalati átélését segíti.

IV. A személyiség dinamikus tényezői: érdeklődés, értékek, motívumok, célok.

Az önalakítás és terv-alkotás energetikai összetevőinek számbavétele. Fő célkitűzés a környezet tárgyaival kapcsolatos preferencia-eltérések tudatosítása és elemzése a pályaválasztás szempontjából lényeges tevékenységek és személyiségtényezők terén.

A három önismereti rész moduláris: nem épül szükségszerűen egymásra, de didaktikailag a fenti sorrendben javasolt (technikai okok miatt jelenleg csak így végezhető el).

Az önismereti fejezetek itt-ott visszautalnak a legelső (információs) fejezetre, így a tananyag-feldolgozás cirkuláris és más-más szempontok szerint zajló folyamat.

Pedagógusok szerepe

A feladatok gyümölcsözőbb elvégzése érdekében érdemes *pedagógusi segítséget* nyújtani és ezáltal a *tanár-diák kapcsolat*, a *tanár mint modell* és a *tanulócsoport* nyújtotta lehetőségeket kiaknázni.

Eddigi tapasztalataink szerint (melyet a visszaküldött kérdőívek és egyes diákokkal való beszélgetés támasztanak alá), a diákok egy része önállóan csak korlátozottan képes a módszerben rejlő lehetőségekkel élni, ezért jótékony lehet az olvasottakat közös foglalkozásokon (pl. pályaválasztással kapcsolatos osztályfőnöki órán), megbeszélés-tapasztalatcsere útján, valós ismeretanyagba fűzni és realizálni.

Fontos, hogy – mivel az önismereti fejezetek személyes tartalmakat érintenek – a diákok maguk dönthessenek saját gondolataik és érzéseik megosztásáról és annak mélységéről. A program témái ugyanakkor biztonságos lehetőséget adnak a nem túlzottan személyes (általánosságban megfogalmazott) vélemények kimondására és megvitatására; emellett mégis motíváló erejük maradnak, hiszen minden tanulót „közelről érintő” tematikát dolgoz fel. A közös megbeszélés további előnye, hogy mintát és kontextust biztosít a tanulók számára az *egyéni* (további) feldolgozáshoz. Sikeres csoportvezetés esetén kedvezően alakul a csoportlétkör és az egymás közti bizalom is.

A program indirekt céljai

Ahogy a pályaválasztási tanácsadás során, úgy itt is érvényes, hogy a pályaválasztási kérdések megválaszolásának felelősségét nem vállaljuk át a tanácskérőtől, hanem hangsúlyozzuk az *önálló aktivitás* fontosságát. Cél, hogy az ismeretek – a gyakorló feladatok elvégzésével – a jártasság, készség szintjére mélyüljenek és ezáltal erősítsék a *döntési és életvezetési kompetenciát*. A program összefoglalásában explicite is utalunk a pályaalakítás folyamatos feladatára és a – mai divatos kifejezéssel – élethosszig tartó tanulás, fejlődés fontosságára.

A továbbfejlesztés lehetőségei

Céljaink között szerepel, hogy – a programban kialakítotthoz hasonló formában és mértékben – további segítséget nyújthassunk azoknak, akik ezt igénylik. A program keretei (a regisztráltak adatbázisa a visszajelzések alapján) lehetőséget biztosítanak nyomon követésre és ezáltal longitudinális kutatások végzésére – emellett pedig egy támogató „virtuális” jelenlét biztosítására, amely elsősorban a kutatás közérthető eredményeinek és egyéb pályaalakítást segítő információk közvetítéséből állhat.

A program közismertté és hatékonyabbá tétele érdekében tervezzük műhelyfoglalkozások meghirdetését pedagógusok számára, ahol lehetőség nyílik a tartalommal kapcsolatos háttérismeretek részletezésére és módszertani javaslatok megfogalmazására is.

A programra a <http://www.fppti.hu/palyavalasztas/jelentkezes> címen lehet regisztrálni.